

Koho zradí,
aby zachránila vlastní rodinu?

STELLA

TAKIS WÜRGER

HOST

TAKIS WÜRGER
STELLA

STELLA

TAKIS WÜRGER

BRNO 2020

Stella

Copyright © 2019 Carl Hanser Verlag GmbH & Co. KG, München

Cover photo © Landesarchiv Berlin

Translation © Iva Kratochvílová, 2020

Czech edition © Host – vydavatelství, s. r. o., 2020

(elektronické vydání)

ISBN 978-80-275-0221-9 (PDF)

ISBN 978-80-275-0222-6 (ePUB)

ISBN 978-80-275-0223-3 (MobiPocket)

*Části tohoto příběhu odpovídají skutečnosti.
Pasáže textu tištěné kurzivou jsou úryvky z vyšetřování
sovětského vojenského tribunálu. Soudní spisy
jsou dnes uloženy v Zemském archivu v Berlíně.*

*Mému pradědečkovi Willimu Wagovi,
který byl v roce 1941 zplynován během Akce T4.*

V roce 1922 soudce poslal Adolfa Hitlera za výtržnictví na tři měsíce do vězení, anglický výzkumník objevil Tutanchamónův hrob, James Joyce publikoval román *Odysseus*, ruská komunistická strana si za generálního tajemníka zvolila Josifa Stalina a já jsem se narodil.

Vyrůstal jsem poblíž městečka Choulex u Ženevy, ve vile se vzrostlými cedry, sedmnácti akry půdy a plátěnými závěsy na oknech. Ve sklepě ležela planše, na které jsem se učil šermovat. V podkroví jsem se zase učil podle pachu rozeznávat kadmiovou červeň a neapolskou žluť a jaký je to pocit, když dostáváte nařezáno ratanovým klepačem.

Tam, odkud pocházím, se na otázku, co jste zač, odpovídá jmény rodičů. Já bych mohl říct, že otec ve třetí generaci řídil koncern, který z Itálie dovážel samet. Mohl bych říct, že matka byla dcerou německého velkostatkáře, jenž kvůli přílišnému pití armagnacu přišel o majetek. „Propil ho,“ říkávala matka, což ovšem nijak nesnižovalo její hrdost.

S oblibou vyprávěla, že na jeho pohřeb přišlo celé vedení „černého reichswehru“.

Večer matka zpívala ukolébavky o padajících hvězdách, a když byl otec na cestách a ona zaháněla samotu pitím, nechávala v jídelně odsunout ke zdi stůl, vytahovala šelakové gramodesky a tančila se mnou vídeňské valčíky. Musel jsem se hodně natahovat, abych jí rukou dosáhl na lopatku. Říkala, že dobře vedu. Věděl jsem, že lže.

Říkala, že jsem nejkrásnější chlapec v Německu, přestože jsme v Německu nežili.

Někdy mi dovolila, abych jí česal vlasy hřebenem z buvolího rohu, který jí přivezl otec, a nabádala mě, že mají být jako hedvábí. Mámila ze mne slib, že až se jednou ožením, budu své manželce česat vlasy. Prohlížel jsem si matku v zrcadle, seděla přede mnou se zavřenýma očima a vlasy se jí třpytily. Slíbil jsem jí to.

Když mi přicházela do pokoje popřát dobrou noc, přikládala mi obě dlaně na tváře. Když jsme chodili na procházky, držela mě za ruku. Když jsme zlézali kopce a ona nahoře vypila sedm osm vrcholových panáků, byl jsem šťastný, že ji smím při sestupu podpírat.

Matka byla umělkyně, malovala. V hale nám visely dvě její malby, oleje na plátně. Zátíší velkého formátu, představující tulipány a hrozny. A malý obraz, pohled zezadu na nějakou dívku s rukama založenýma na bedrech. Dlouho jsem si ten obrázek prohlížel. Jednou jsem se pokusil proplést si prsty jako ta dívka. Nepodařilo se mi to. Matka zobrazila zápěstí tak nepřírozeně zkroucená, že by si přitom každý skutečný člověk polámal kosti.

Často mluvila o tom, jaký ze mě bude veliký malíř, a jen zřídka o tom, jak sama maluje. Kdykoli se připozdilo, vyprávěla, jak snadné prý bylo malovat za jejího mládí. Jako dívka se ucházela o přijetí na Všeobecnou malířskou školu vídeňské umělecké akademie a při zkoušce ztroskotala na kresbě uhlem. Možná ji odmítli také proto, že v té době nesměly na akademiích studovat téměř žádné ženy. Věděl jsem, že se na to nemám vyptávat.

Po mém narození si matka umínila, že budu akademií ve Vídni nebo alespoň Akademií výtvarných umění v Mnichově navštěvovat místo ní. Hlavně jsem se měl mít na pozoru před vším podřadnějším, před Feigeho a Strassburgerovou uměleckou školou v Berlíně nebo Röverovou kreslířskou školou v Hamburku, to prý jsou židácké pelechy.

Matka mi ukázala, jak se drží štětec a jak se míchají olejové barvy. Snažil jsem se, protože jsem ji chtěl potěšit, a pokračoval jsem v učení, i když jsem byl sám. Zajeli jsme si do Paříže podívat se na Cézannovy obrazy v Galerie nationale du Jeu de Paume a matka řekla, že když někdo nakreslí jablko, musí vypadat jako od Cézanna. Směl jsem jí šepsovat plátna, ruku v ruce jsem s ní procházel muzea a snažil se všechno udržet v paměti, když u některého obrazu chválila hloubku barev a u jiného kritizovala perspektivu. Malovat jsem ji nikdy neviděl.

*

V roce 1929 se zhroutil newyorská burza, ve volbách do saského zemského sněmu získala NSDAP pět z devadesáti šesti

křesel a do mého rodného města přijel krátce před Vánoce-
mi povoz.

Sanice klouzaly po sněhu. Na kozlíku seděl cizí muž v ka-
bátě z tmavozeleného lodenu, dlouhém až na zem. Otcí se
ho nikdy nepodařilo najít, ani za pomoci četnictva. Nikdy
se nevysvětlilo, proč onen muž vezl vedle sebe na kozlíku
kovářský vlček.

Bylo nás asi tucet chlapců a na náměstí u kostela jsme
házeli sněhové koule na kovového kohouta na věži.

Nevím, kdo hodil na kočího jako první. Sněhové koule
létaly křížem krážem a rozbíjely se o dřevěný přístřešek na
voze. Jedna zasáhla muže do spánku, myslím, že ta moje.
Doufal jsem, že ostatní chlapci mě za to budou mít rádi.
Muž sebou ani netrhl.

Přitáhl poníkovi uzdu. Dal si přitom načas, slezl z kozlí-
ku, pošeptal zvířeti něco do ucha a zamířil k nám. Zastavil se
před námi, na límec mu kapala tající voda. Byli jsme mladí,
neutekli jsme. Strachu jsem se musel teprve naučit. Kočí
držel v ruce něco krátkého, kovaného, temného.

Mluvil myslím němčinou z kantonu Uri, dialektem, který
jsme v našich krajích slychali jen zřídka.

„Kdo to do mě našil?“ zeptal se tiše a prohlížel si nás. Sly-
šel jsem, jak mi pod nohama vrže sníh, byl přemrzlý a třpy-
tivý. Vzduch páchl mokrou vlnou.

Otec mi říkal, že pravda je znamením lásky. Že pravda je
dar. Tehdy jsem si byl jistý, že tomu tak je.

Byl jsem dítě. Měl jsem rád dárky. Co je láska, jsem nevě-
děl. Udělal jsem krok vpřed.

„Já.“

Hrot kovářského vlčku mi projel pravou tváří u čelistního kloubu a roztrhl mi obličej až ke koutku úst. Přišel jsem o dvě stoličky a půlku řezáku. Vůbec si to nepamatuji. První vzpomínka je až ta, že se dívám do matčiných šedých očí. Seděla u mého nemocničního lůžka a popíjela čaj s žitnou pálenkou, který si nalávala z termosky. Otec byl na cestách.

„Jsem tak ráda, že se ti nic nestalo s rukou, kterou maluješ,“ řekla. Pohladila mi prsty.

Tváří jsem měl provlečenou nit namočenou v karbolce. Rána se mi zanítila. V následujících týdnech jsem se živil slepičím vývarem, který mi denně připravovala naše kuchařka. Zpočátku mi bujon prosakoval mezi stehy.

Léky mě otupovaly. Teprve když jsem se podíval do zrcadla, pochopil jsem, že mě kočího úder připravil o schopnost vidět barvy.

Někteří lidé neumějí rozlišit červenou a zelenou, já jsem ztratil všechny barvy. Karmín, smaragdová, fialová, purpur, azurová, plavá, to pro mě byla už jen jména různých odstínů šedé.

Lékaři by mluvili o cerebrální achromatopsii, poruše barevného vidění, která se někdy dostavuje u starších pacientů po mozkové mrtvici.

To se spraví, říkali by.

Matka mi položila na kolena náčrtník a přinesla mi krabici pastelek. Nechala ji prý dovézt z Curychu, abychom mohli i v nemocnici pokračovat ve výuce.

„Barvy jsou pryč,“ oznámil jsem jí. Věděl jsem, jak důležité pro ni malování je.

Matka naklonila hlavu, jako by mě neslyšela.

„Mami, promiň, já... já už nevidím barvy.“

Zavolala lékaře, musel jsem se podívat na pár obrázků a do očí mi nakapali jakousi tekutinu.

Doktor matce vysvětlil, že se to někdy stává a že to přece není tak zlé, vždyť představení v biografu jsou beztak černobílá.

„Odpusť mi to, mami,“ žadonil jsem, „odpusť mi to, prosím. Mami?“

Lékař prohlásil, že jen zázrakem mi v obličeji zůstala neporušená pleteň lícního nervu. Kdyby se poškodila, nemohl bych mluvit a z úst by mi kapaly sliny. Pronesl něco o dítěti štěstěny. Matka seděla vedle mě. Pila velkými doušky.

*

Matka poslala otci do Janova telegram. Jel zpátky celou noc.

„Moje vina,“ řekl jsem.

„Vina vůbec neexistuje,“ namítl.

Zůstal v nemocnici a spal u mě na kovovém lehátku.

Matka lamentovala: „Co si lidi pomyslí?“

Otec ji okřikl: „Máme si s tím lámat hlavu?“

Když mi v jizvě tepalo, vyprávěl mi pohádky, které slyšel na cestách za obchodníky se sametem z Pěšávaru. Daroval mi starou kovovou krabičku z Haify, zdobenou motivy růží, víčko šlo špatně otevřít a otec řekl, že pokud třikrát přeje-
deme prstem po jejím okraji proti směru hodinových ručiček, splní se nám přání. Matka prohlásila, že jestli ta cetka nezmizí, odejde ona.

Už se mě téměř nedotýkala. Když jsem ji na procházce vzal za ruku, lekla se. Když mi dávala dobrou noc, zůstávala stát ve dveřích a dívala se z okna, přestože venku byla tma. Otec se znovu vypravil na cesty.

Krátce po mém zranění se matka jednou zpila tak, že zůstala ležet v jídelně a já ji musel spolu s kuchařkou odnést do jejího pokoje.

V noci sama vycházela na horské pastviny a doma se občas na dva dny zamykala se svými plátny. Bylo mi osm a nevěděl jsem, jestli to není kvůli mně.

*

Mým nejoblíbenějším místem se stalo jezero za minoritickým klášteřem. Na jedné straně ho lemovala zeď porostlá mechem a na druhé skalní stěna.

Polehával jsem u něj v rákosí a kouřil cigarety z tabáku, který jsem vydrolil z otcových doutníků. Kuchařka mě naučila, jak se na klacek, provázek a ohnutý hřebík loví siveni. Potom ryby vykuchala, naplnila je sekaným česnekem a petrželkou, načež jsme je na břehu opekli na ohníčku a ještě horké snědli.

Kuchařka mi také ukázala, jak se vysává nektar ze šeríkových květů.

Pomáhal jsem jí s pletením vánočky a nosil jí do domu konev s mlékem nadojeným na pastvinách. Někdy jsme vylovili škraloup a podělili se o něj.

V době, kdy si ostatní chlapci nacházeli kamarády a vodili si je domů, jsem věděl, že u nás to nejde, protože je tam

matka. Snad jsem tu samotu vydržel jenom díky tomu, že mi nemohlo chybět to, co jsem neznal.

Matka pila arak, který se zakalil, když ho zalila ledovou vodou. Představoval jsem si, že pije mléko.

Nad jezero vedlo dřevěné molo, které ve slunečním žáru vrzalo. Jednou na podzim jsem stál na samém krajíčku, stmívalo se a já házel po vodě žabky. Když na mě kuchařka ani otec neměli čas a matka pila několik dní v kuse, připadal jsem si neviditelný.

Prohlížel jsem si skalní stěnu a říkal si, proč jsem nikdy nikoho neviděl seshora skočit.

Vyškrábal jsem se po stěně nahoru, přidržel jsem se přitom travnatých drnů a skalních výčnělků. Z vrcholu jsem dohlédl až na dno jezera, bylo vidět pohupující se vodní řasy. Rozběhl jsem se k okraji skály a skočil. Tvrdě jsem narazil koženými podrážkami, voda mi zahučela v uších, byla studená. Když jsem se vynořil na hladinu, špatně se mi dýchalo, měl jsem ale ještě dost vzduchu na to, abych ze sebe vyrazil výkřik. Sledoval jsem vlny, které ve vodě vyvolal náraz mého těla.

Když jsem vstoupil do kuchyně, odkapávala mi z nohavic na dlažbu voda. Kuchařka právě válela těsto a zeptala se mě, čím to byl nápad. Nevěděl jsem, co na to mám říct. Padat přece člověk může jenom sám, pomyslel jsem si. Opřel jsem se o horká kamna. Kuchařka plácla rukou do kachlí, až mouka zaprášila. Podala mi ručník.

Večer si mě dal zavolat otec. Když byl doma, sedával většinou v knihovně. Četl rád a dlouho, ruské romány, haiku, orientální filozofii.

Věděl jsem, že otec s matkou se nemilují.

Žmoulal jsem v prstech klásek rákosových květů, který jsem utrhл na břehu.

„Páteři říkají, že jsi skočil,“ začal otec.

Přikývl jsem.

„Proč?“ zeptal se.

Mlčel jsem.

„Víš, že mlčení je někdy horší než lhaní?“

Přitáhl si mě na područku ušáku.

Poslouchali jsme tikot hodin.

„Jak to, že padat je tak krásné, tati?“

Dlouho přemýšlel. Začal si tiše broukat nějakou melodii. Po pár minutách toho nechal. „Protože jsme hloupí,“ odpověděl.

Mlčeli jsme společně.

Zavrtěl hlavou. Ruce na mých ramenou mu ztěžkly, byl cítit jako jeho knihy.

„Copak je, chlapče? Tenhle pohled znám.“

„Matce je dobře?“

Zhluboka se nadechl.

„Matka...“ začal. Zkřivil obličej. „Tvoje matka... všechno je v pořádku, buď na ni hodný.“

Chápal jsem, co má na mysli a že bude lepší mlčet. Mlčení bylo mým způsobem pláče.

„Vydržíme to,“ řekl otec a položil mi ruku na zátylek.

Přikývl jsem. Díval se na mě. Věděl jsem, že to nebyl můj poslední skok.

*

Když myslím na domov, vybavím si lány slunečnic, které se za domem táhly přes pahorky až k lesu.

Naše kuchařka neměla slunečnice ráda, protože prý nevoní. Tvrdila, že lákají včely krásou, ale uvnitř nemají ani kapku nektaru, jenom škaredá semena.

Utíkal jsem do polí, abych našel jejich vůni, a mezi hlavami květů jsem zjistil, že se kuchařka mylí. Za horkých slunečných dnů vedro rozpalovalo pyl a slunečnice voněly, sice jemně, ale já je cítil. A jakmile jsem poznal jejich vůni, občas ke mně zavanula, když jsem si na noc nechal otevřené okno.

Mít dobrý čich bylo důležité. Alkohol jsem dokázal při návratu ucítit už v chodbě.

Ptal jsem se včelaře a zahradnic, po čem voní slunečnice, ale nikdo nevěděl. Věřil jsem, že když dokážu tyhle květiny cítit, něco to znamená.

V roce 1935 matka vypila na oslavu vyhlášení norimberských zákonů lahev bramborového lihu. Neustále si dolévala. Seděl jsem vedle ní a počítal jí sklenice. Pozvedala je na zdraví Adolfa Hitlera, kterému říkala Adolphe, jako by byl Francouz.

Poté co matka toho večera usnula na parketu tanečního sálu, jsem šel do kuchyně. Kuchařka plakala u sporáku a pro útěchu vařečkou ujídala čerstvě ušlehaný máslový krém. Pohlídl jsem ji po tváři, jako hlídl otec mě, když jsem byl malý.

Pár dnů nato jsem tajně vyslechl hádku mezi matkou a otcem. Matka požadovala, aby kuchařku, jejíž chalu tak ráda snídala, propustil. Nazývala ji přitom „ta židovská svině“. Otec prohlásil, že nikoho propouštět nebude.

Matka už prakticky všechen čas trávila jenom u svých pláten. Když nemalovala, plátna stála v podkroví obrácená lícem ke stěně. Nikdo se na ně nesměl podívat.

Večer po hádce s matkou přišel otec k mé posteli. Snažil jsem se předstírat, že spím, ale otec se uvelebil v tureckém sedu v nohách postele a řekl: „Chlapče, něco bych ti chtěl...“ Dlouze se odmlčel. Nebyl jsem si jistý, jestli tu větu někdy dokončí. „Pán Bůh stvořil všechno možné, víš? Kosy i slony... Bůh sídlí v každé bytosti, napsal svatý Lukáš. Rozumíš mi, chlapče? Musíme na tyhle bytosti dávat dobrý pozor.“

Vážnost v jeho hlase mi byla nepříjemná. Neodpověděl jsem. Štípl mě do nohy a řekl: „Vím, že jsi vzhůru.“

V roce 1938 byla v Berlíně zahájena putovní výstava Zvrhlé umění, v Německu během jediné noci vzplanulo 1406 synagog a modliteben a já jsem šel na konci léta s kuchařčíným synem přes slunečnicové pole, byli jsme už tak velcí, že jsme viděli přes květy. Kuchařčin syn byl postižený, neuměl počítat, nedokázal si nic zapamatovat a neustále se kousal do spodního rtu. Měl jsem ho rád.

„Cítíš je?“ zeptal jsem se a chytil zesponu jedno květenství. Kuchařčin syn zavrtěl hlavou.

Toho dne přišla bouřka, při níž blesk rozštípl starý jasan v naší zahradě a déšť polámal květiny. Zahradník pak sbíral květy slunečnic, aby zachránil jejich semena, a přitom klel a nadával Pánubohu do mizerných krys.

Šli jsme přes pole, na čelo mi dopadaly první teplé kapky. Kousek od domu nás udusaná pěšina dovedla na rozcestí. Jedna cesta mířila domů, druhá k horské pastvině.

Na té louce se odjakživa pásal kozel, selka ho tam uvazovala k dřevěné ohradě. Všichni v údolí věděli, že se jmenuje Hieronymus.

Měl dlouhou bílou srst, patřil k plemeni simplonských ledovcových koz. Už před lety v horách oslepl ze slunce. Byl bych ho rád někdy pohladil, jenomže kousal. Ráno, když jsem chodil pro mléko, jsem mu občas hodil pár listů z našich ostružiníků.

Pro děti z údolí bylo zkouškou odvahy zatahat Hieronyma za rohy. Jednou jsem viděl, jak ho salašníkův syn kopl do měkkého břicha.

Toho dne, kdy jsme běželi slunečnicovým polem, nás déšť bičoval do tváří. Z javorových listů jsme si udělali trychtýřky a pili jsme dešťovou vodu. Těšil jsem se na náš dům, na to, jak tam bude teplo, a na otce, který se v ty dny zdržoval doma. Uvažoval jsem o tom, co říkal o stvořených bytostech, a skrz déšť jsem se díval přes louky nahoru na pastvinu. Ráno stál kozel u ohrady. Oblohu prořaly prvníblesky. Kuchařčin syn se rozplakal. Vzal jsem ho za ruku a zavedl ho k domu, ke vchodu pro služebnictvo. Bez jediného slova jsem se pak otočil a rozběhl se do deště.

„Hromy,“ volal kuchařčin syn. „Hromy.“

Děšť byl teplý. Výstup mi připadal snadný, párkrát jsem uklouzl.

Naučil jsem se nedůvěřovat vlastním očím, a tak mě nepřekvapilo, že blesky na pastvině šlehají z trávy nahoru do nebe. Zaduněl hrom. U ohrady se při zemi krčil Hieronymus. Tlamu měl položenou v trávě a oči zavřené, jako by čekal na smrt. Ale možná jenom spal, protože ho bouřka nezajímala.

Uvolnil jsem provaz přivázaný k ohradě. Hieronymus po mně chňapl. Zůstal jsem stát. Dělat správnou věc někdy bolí.

Hieronymus mě kousl do levé ruky. Zuby mu vypadaly už před lety. Chňapl do prázdna, pak mě kousl do pravé ruky, kterou jsem k němu natáhl.

„Já jsem ti přece nosil to ostružinové listí.“

Děšť mu stékal po zježené světlé srsti. Zatáhl jsem za provaz. Položil jsem Hieronymovi ruku na tlamu. Už mě nekousl, stál klidně. Třeba se odnaučil chodit, protože byl tak dlouho uvázaný, napadlo mě. Klekl jsem si před ním do trávy a naložil si ho na ramena. Jeho žebra mě tlačila do klíčních kostí.

Byl hubený, ale těžší, než jsem čekal. Páchl chlívkem. Roztřásl se mi nohy.

„Promiň, že jsem tě neochránil, když do tebe kopali,“ omluvil jsem se mu. Toho dne jsem kozlovi vyprávěl, co jsem nikdy nikomu neřekl. Jak mi chybí matka, i když je se mnou. Jak si připadám neviditelný. Že nikdy nechci lhát, protože to je pak promarněný život. Při sestupu jsem párkrát upadl a narazil si koleno.

Než jsem došel do cedrové aleje před naším domem, měl jsem roztrhané kalhoty a za nehty bláto. Kozel mi rozžvýkal límec košile.

Otec mi běžel alejí naproti.

„Chlapče.“

Když mě objal, Hieronymus po něm chňapl.

„Tys neviděl ty blesky?“

Klekl jsem si na štěrk a nechal kozla sklouznout z ramen.

Otec mi setřel vodu z vlasů. Do očí mi stouply slzy. Byl jsem rád, že je v dešti neuvidí.

„Blesk tě mohl spálit,“ řekl otec. Samozřejmě si všiml, že pláču, protože otcové takové věci poznají.

„Musíme přece dávat pozor,“ namítl jsem.

Chtěl jsem mu vysvětlit, jak blesky krásně bily do oblohy a proč jsem rád, že tenkrát přijel ten kočí, a proč někdy miluji matku víc než jeho. Mlčel jsem. A pak jsem vykřikl, tak náhle, až jsem se polekal vlastního hlasu: „Tys porušil slovo, tati.“

„Co se děje, chlapče?“

„Pravdu. Tvrdil jsi, že musíme říkat pravdu. Ale o matce mi lžeš.“

Spatřil jsem v jeho tváři bolest. Nechtěl jsem mu ubližovat. Dešťová voda chutnala sladce. Otec mě vzal za ruku a zavedl mě domů. V chodbě se mě tiše zeptal: „Viděl jsi někdy kvést ibišek?“ Dřepł si přede mnou, takže byl menší než já. „Taková je pravda, chlapče. Jako ibišek. Jednou ho uvidíš. V Egyptě jich najdeš celé zahrady. Přečrásné. Celé zahrady jich najdeš. A ibišek kvete tisíci barev.“

Hieronymus strávil noc v našem skleníku, kde do rána sežral polovinu roční úrody cuket. V noci jsem za ním zašel. Dovolil mi, abych ho pohladil po krku.

Sedlák si pro něj přišel hned ráno, stiskl mi ruku, mnohokrát se omluvil a řekl, že se postará, aby se něco takového jako s těmi cuketami už víckrát nestalo. Několikrát kozla praštil hranou ruky mezi rohy.

V tom roce členové Švýcarského svazu chovatelů koz zvažovali, které krevní linie by měli dál chovat, ten proces se dostal do knih pod názvem „rasová očista“. Rasu capra sempione, k níž patřil Hieronymus, svaz neuznal za hodnou dalšího chovu.

Koncem léta pak otec vyprávěl, že sedlák krátce po té bouřlivé noci zavedl Hieronyma k jímce s močůvkou, ze vzdálenosti dvou metrů na něj namířil dvouhlavňovou kulovnici a prostřelil mu mozek.

Téhož roku matka povolala z Mnichova očního lékaře. Ten usoudil, že moje neschopnost vidět barvy netkví v očích, nýbrž v hlavě. Matka věřila, že se musím jenom dostatečně snažit. Šla se mnou do podkroví.

„Teď se zase všechno spraví,“ prohlásila.

O stěnu se opíraly její obrazy. Matka položila na stůl krabici s barvami a zpřeházela kelímky. Pak se mě ptala, ve kterém kelímku je jaká barva.

Když jsem uhodl, přikývla. Když jsem se netrefil, přísně mě vyzvala, ať se laskavě víc snažím. K tomuhle vyučování si pokaždé obula jezdecké holínky, kterým říkala půllitráky.

Při jedné z prvních podkrovních lekcí mi řekla: „Prosím tě, aspoň červenou, buď tak hodný.“

Když měla upíto, zvedla občas zařatou pěst, zůstávala ale věrná svému předsevzetí, že se mě už nikdy nedotkne.

Po několika hodinách vyučování se v rohu půdy objevil mezi plátny ratanový klepač na koberce. Matka pokaždé tvrdila, že ji to bolí víc než mě. Občas mě udeřila tak, až jsem padl obličejem do krabice s barvami.

To mi pak řekla: „Umyj se, prosím tě, než půjdeš ven, nikdo nemusí vědět, že jsi brečel.“

Jednou jsem tak zůstal ležet, čelem v barvách, a všiml jsem si, že ty kelímky mají různé vůně. Barvy obsahovaly přírodní pigmenty. Indigová modř voněla jako motýlokvěté rostliny v našem skleníku, neapolská žluť jako olovo, kadmiová červen jako jílovitá hlína v létě, černá byla cítit po sazích, bílá po křídě.

Ze všech nejraději jsem měl vůni kreslicího uhlí. Kromě hodin na půdě mi matka nedávala už žádné lekce. Návštěvy muzea skončily.

Když jsem teď měl na matčin pokyn rozeznávat barvy, naklonil jsem se těsně nad krabicí. Někdy jsem bral kelímky s barvami do ruky, abych jejich vůni cítil ještě lépe. Matka mě už nebila tak často. Jednou jsem uhádl tři barvy po sobě. Matka mě pohládila po ukazováčku.

*

Každou sobotu po šábesu, když se setmělo, přitiskla kuchařka na jizvu na mém obličejí obklad z třezalky, dělala to ještě

i několik let po mém zranění. Říkala, že by mi to mělo pomoci, abych zase vypadal pěkně. V ty večery mě občas objala, než jsem šel spát. Čekal jsem jenom na to.

Kuchařka byla nejtlustší žena, jakou jsem znal. Denně pekla koláče, v létě s borůvkami, na podzim s jablky, v zimě s mandlemi. Říkala, že její moučníky jsou pro personál příliš dobré, a protože kvůli tomu koláčů vždycky přebývalo, sedávala večer u kamen, vykládala si pasiáns a jedla.

Jednou, když mi přiložila obklad, si ke mně přitáhla stoličku, podala mi talíř se dvěma kousky medového koláče, které ještě potřela máslem, a zadívala se na mě.

„Lidi v domě říkají, že jsi vždycky upřímný,“ začala.

Mlčel jsem.

„Je to pravda?“

„Ano,“ řekl jsem.

„Tak teď buď, prosím, upřímný ke mně.“

Položila mi ruku na hlavu.

„Pověz mi, prosím tě, jsem tlustá?“

Rozčilením jsem si na vidličku nabral příliš velké sousto koláče a strčil si ho do úst. Zaskočilo mi, a když mi kuchařka podala sklenici mléka, rozkašlal jsem se a mléko mi vyteklo nosem.

„Já vím, že jsem trochu baculatá, no ale jsem tlustá?“

Co nejdecentněji jsem přikývl.

Zabolelo ji to, což jsem na ní poznal a zamrzelo mě to.

„Myslíš, že si kvůli tomu nenajdu nového muže?“ zeptala se.

Díval jsem se do země. Bylo mi šestnáct a neměl jsem moc ponětí o mužích ani o ženách ani o tom, proč se mají rádi. Pokrčil jsem rameny. Kuchařka mě chytila měkkou rukou.

„Prosím tě, Friedrichu, pověz mi to upřímně.“

„Ano,“ odpověděl jsem.

„Myslíš, že jsem sama, protože tak ráda jím?“

„Vždyť nejsi sama.“

„Ale tlustá jsem?“

„Ano.“

Povzdechla si.

„Děkuju,“ zašeptala.

„Bolí to, vid',“ řekl jsem.

Pec byla horká, slyšeli jsme, jak dřevo v žáru praská.

„Mlčení je horší.“

Ještě chvíli jsme seděli na stoličkách a dívali se do plamenů v peci, v níž se na zítřek pekla bábovka, která pomalu hnědla, až se jí začalo kouřit z kůrky. Sňal jsem ze stěny lopatu a vytáhl jsem bábovku na pracovní desku.

„Děkuju, ty moje zlatíčko, málem se připálila, děkuju,“ vyhrkla kuchařka.

Objala mě. Předstíral jsem, že nevidím její slzy.

Když se na jaře 1941 německé tanky při operaci Slunečnice valily Libyí, vyvěsila matka na věži našeho domu vlajku s hákovým křížem. Tehdy jsem jedinkrát v životě slyšel otce řvát. Klidným hlasem požádal jednoho pacholka, aby vlajku stáhl ze stožáru, potom zašel do skleníku, zavřel za sebou dveře z mléčného skla a vyrazil ze sebe řev, který předznamenal konec jeho manželství.